

無我と滅私

Senegoeco kaj Senindividueco

山口真一 / Yamaguti Sin'iti

政府のすすめる「集団的自衛権」に反対する学生らの運動に対し、ある国会議員が「彼ら彼女らの主張は『戦争に行きたくない』という自己中心、極端な利己的思考に基づく。利己的個人主義がここまでまん延したのは戦後教育のせいだろうが、非常に残念だ」とインターネット上で批判を浴びせたのは、記憶に新しいことです。

ここでは集団的自衛権の是非については書きません。私が気になったのは、利己主義とは何を意味するか、ということです。またこの議員は、戦後教育が利己主義的な人間を生んだと指摘しているのですが、それは事実なのだろうか、ということです。

しばしば、仏教の「無我」の教えを利己主義と対立させ、「利己主義を捨てて世のため人のために尽くさねばなりません」と説教されることがあります。私自身も、そのような意味の話をすることがあります。しかし、「無我」はけっして「滅私奉公」を意味するものではありません。

仏教が説くところの「諸法無我」（正確には「諸法非我」）が意味するのは、「あらゆる存在は自我にあらず」ということです。これを論理的に敷衍すると、「あらゆる存在が自我で

Antaŭ kelka tempo iu deputito sur interreto kritikis studentojn, kiuj manifestacias kontraŭ la leĝprojekto pri kolektiva memdefendo, dirante: "Ilia aserto baziĝas sur la ekstrema egoismo, nome de la motivo ke ili ne volas partopreni en milito. Tia egoismo-individualismo disvastiĝis verŝajne pro la postmilita edukado. Mi tre bedaŭras tion."

Mi ĉi tie ne argumentas pri kolektiva memdefendo. Min interesas tio, kion signifas egoismo. Cetere tiu ĉi deputito rimarkis, ke postmilita edukado naskis egoismajn homojn. Sed ĉu tio estas vera?

Bonzoj fojfoje predikas, kontraŭstarigante la budhisman instruon pri senegoeco al egoismo, ke oni devas forĵeti egosimon kaj strebi por la bono de la mondo kaj de la aliaj homoj. Ankaŭ mi mem foje predikas tiel. Sed "senegoeco" tute ne signifas "senindividuecon" aŭ servadon al ŝtata profito.

Budhismo instruas: *sabbe-dhammā-anattā*, t.e. "Neniu ekzistaĵo estas mia egoo." aŭ "Neniu ekzistaĵo estas mia memo." Tiun ĉi tezon oni povas logike parafrazi: "Ĉar neniu ekzistaĵo estas mia egoo, oni nenie povas trovi mian egoon; nenie troviĝas mia egoo."

はないのだから、自我はどこにも見出すことが出来ない、ゆえに自我は存在しない」となります。ここで「自我」（アートマン）とは個人存在をつらぬく不変の原理であり、端的に言えば、肉体の滅後も存在し続ける靈魂のごときものといえます。一般的な意味での「私」ないし人格主体のことではありません。

無我（非我）の教えが大切にされたのは、この考え方をとおして、自我への執着心を克服することが目的とされたからです。

いっぽうで、近現代のヨーロッパで大切にされてきた考え方に「個人の尊厳」「主体の確立」があります。共同体において無個性の一員として埋没するのではなく、尊厳を有した一個人として独立した主体を確立せねばならない、というものです。君主の独裁や教会の権威に屈服することなく、共同体のかけがえのない構成員として尊重されねばならない、という思想は、やがてフランス革命をはじめ、歴史の表舞台で花開かせるようになりました。

しかしながら日本においては「個人の尊厳」は1945年の敗戦までは根付くことはありませんでした。日本国憲法が制定され、その三本柱「国民主権」「基本的人権の尊重」「平和主義」が学校で教えられるようになり、ようやく「個人の尊厳」「命の尊厳」が私たちの共通認識になってきました。

集団的自衛権に反対する学生たちは、本当に利己主義的な考え方なのでしょうか。本当に利己主義ならば、わ

"Egoo" (sanskrite *ātman*, palie *attā*) ĉi tie signifas senŝanĝan principon, kiu penetras la tutan ekziston de individuo, aŭ alivorte, ion similan al animo, kiu daŭre ekzistadas eĉ post korpa neniigo. Ĝi ne estas "memo" aŭ persona subjekto en la ĝenerala senco.

Budhanoj respektadis la instruon pri senegoeco, ĉar ili celis konkeri sian alkroĉiĝon al egoo pere de tiu ĉi pensmaniero.

Dume en la moderna kaj postmoderna Eŭropo oni starigis kaj respektadis la ideon pri digno de persono, pri starigo de subjekto. Laŭ tiu ĉi ideo ĉiu homo ne devas mergiĝi en komunumon kiel unu ero malhavanta personecon, sed devas starigi sian sendependan subjekton havantan dignon kiel unu persono. Tio efektive signifas, ke ĉiu homo, ne obeante al diktatoro de monarko nek al prestiĝo de eklezio, devas esti respektata kiel membro neanstataŭigebla en komunumo, kaj tiu ĉi ideo iom post iom kreskis kaj ekfloris en la centra scenejo de historio, ekzemple en la Franca Revolucio.

Sed en Japanio la ideo pri digno de persono ne enradikiĝis ĝis la malvenko de la milito en 1945. Post kiam la konstitucio de japana regno estis konstituita kaj ĝiaj tri kolonoj - la suvereneco de la popolo, respekto al la homaj rajtoj, kaj pacifismo - estis instruataj en lernejoj, nur tiam ni ekposedis la komunan konon al la digno de individuo kaj de vivo.

Ĉu la studentoj, kiuj kontraŭstaras al kolektiva memdefendo, estas efektive

ざわざ抗議活動に時間と労力を費やすでしょうか。彼等のシュプレヒコールを聞いていると、「憲法守れ」「子どもを守れ」「民主主義を守れ」と言っています。これは極めて公共性を有する主張です。

仏教が説く我執の克服は、自己主張をしてはならない、という意味ではなく、自己を絶対視してはならないということです。自分の考え方を主張することは大いにけっこうです。ただし、それを絶対に正しいと思い込まず、反対意見についても謙虚に耳を傾けることが大切です。これは、政府側にも野党側にも同じことがいえます。

極端な利己主義とは何でしょうか。私たちは凡夫として、自己の利益を第一に考えていますが、それを極端とはいえません。しかし、自己の利益のためには他者を犠牲にする、これが極端な利己主義でしょう。戦争はその最たるものです。戦争を止めようとするのは、したがって極端な利己主義との闘いであります。

「滅私奉公」という考え方は、個人の尊厳を犠牲にして国家のために命をも捧げることを教えました。しかしながら、国家がしばしば権力者と一体化し、国家が公共と乖離することがありえます。戦前の日本においては、まさに「国体護持」のために多くの人々の命が失われたのです。本来の公共性は、人類全体の利益を意味するのであって、私自身もまたその一員であるからには、私自身の利益と公共の利益とは究極的に一致するはずで

egoismaj? Se jes, kial ili elspezas sian tempon kaj energion por la protesta movado? Ilia parolkoruso enhavas jenajn frazojn: "Gardu la konstitucion! Gardu infanojn! Gardu demokration!" Tio estas aserto sufiĉe publika.

Budhismo instruas pri konkero de alkroĉiĝo al egoo, sed tiu ĉi instruo signifas ne malaprobbon de memaserto, sed tiun de absoluta mempravigo. Estas tre bone esprimi sian opinion; samtempe tamen estas grave ne kredi, ke ĝi estas absolute prava kaj aŭskulti aliajn opiniojn kun modesta sinteno. Tio validas kaj al la registaro kaj al la opoziciaj partioj.

Kio estas ekstrema egoismo? Ni, kiel banalaj estaĵoj, inklinaĵoj, interesigita pri nia profito. Sed tio ne povas esti nomata "ekstrema". Ekstrema egoismo estas viktimitigi aliajn homojn por sia profito. Milito estas la plej tipa ekstrema egoismo. Tial kontraŭstari militon estas batalo kontraŭ ĝi.

La ideo pri senindividueco iam instruis kaj ordonis al ni oferi nian vivon por la ŝtato, neniigante la dignon de persono. Sed la ŝtato foje unuiĝas kun potenculoj kaj apartiĝas de publiko. En Japanio antaŭ la milito, ĝuste por gardi la reĝimon, multaj vivoj estis perditaj. La vera publikeco signifas profiton de la tuta homaro. Kaj ĉar mi mem ankaŭ estas unu membro de la homaro, mia propra profito devas koincidi al publika profito finfine.